

referendum nie jest możliwe bez posiadania pokaźnego zaplecza finansowego, nie mówiąc już o kosztach kampanii towarzyszącej głosowaniu powszechnemu. Za *status quo* przemawia również statystyka wskazująca, iż w istniejących realiach proceduralnych Kalifornia może się pochwalić wyższym odsetkiem inicjatyw obywatelskich zakwalifikowanych pod referendum, aniżeli wynosi średnia stanowa (26–22%), jak i fakt, że ostatnie istotne zmiany modelu proceduralnego w Kalifornii miały miejsce blisko 50 lat temu. Skutkowały one likwidacją instytucji pośredniej inicjatywy obywatelskiej (ponieważ nie była wykorzystywana) oraz obniżeniem wymogów kwalifikowania ustawodawczej inicjatywy obywatelskiej pod referendum. Wydaje się zatem, że nie należy oczekiwać zasadniczych zmian modelu proceduralnego. Tym bardziej że istniejące rozwiązania posiadają obecnie ponad stuletnią historię stosowania i silne oparcie w stanowej kulturze politycznej. Z kolei wskazywane zazwyczaj zasadnicze słabości analizowanej instytucji, tj. niska jakość tworzonego prawa, komercjalizacja procesu, problemy z frekwencją w referendum, tylko w niewielkim stopniu mogą być usunięte dzięki samym zmianom procedury. Doskonalenia obowiązującego ustawodawstwa jeżeli już, należy spodziewać się w sferze przepisów regulujących finansowanie kampanii towarzyszących inicjatywom obywatelskim¹⁷.

Krzysztof Zwierzchowski

STATEWIDE INITIATIVE PROCEDURE IN CALIFORNIA

California is well known for its widespread use of direct democracy institutions, specially the initiative, which permits citizens to qualify a measure for the ballot and to vote directly on amendments to the California Constitution and state statutes without any participation of representative bodies. Statewide initiative procedure is determined by the provisions of State Constitution and state statutes. The Author identifies three steps in the process of qualifying an initiative measure for

the ballot and certain subject restrictions which limit the scope of the proposed amendments and statutes, mainly the Supremacy Clause of Federal Constitution and single subject rule. He concludes that state initiative procedure in California is similar to initiative procedures in other US states, in general. The differences possible to identify are: required number of signatures, petition circulation period, signatures distribution.

---

¹⁷ Należy jednak zaznaczyć, że nie będą one raczej dotyczyć np. zakazu wynagradzania zbieraczy podpisów, który od czasu rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego stanu Kalifornia w sprawie *Hardie v. Eu*, 18 Cal.3d371 (1976) uznawany jest za niekonstytucyjny z uwagi na naruszanie wolności słowa.